

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Тесленко Віти Миколаївни «Психологічні засади профілактики синдрому професійного вигорання педагогічного персоналу закладів загальної середньої освіти різних форм власності», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю

19.00.10 – організаційна психологія; економічна психологія

Дисертація Віти Миколаївни Тесленко «Психологічні засади профілактики синдрому професійного вигорання педагогічного персоналу закладів загальної середньої освіти різних форм власності» сприяє пошуку ефективних способів розв'язання актуальних проблем в педагогічній діяльності, спричинених феноменом професійного вигорання з урахуванням негативних наслідків його впливу на якість соціального і професійного життя суспільства. Оскільки йдеться про індивідуальні і колективні соціальні суб'екти, професійне вигорання розглядається як феномен неоптимального, неекологічного особистісного та суспільного розвитку та потребує посиленого інтересу сучасних науковців до створення сучасних профілактичних заходів. З огляду на це, дисерантка долучається до розв'язання проблемних питань з означеної тематики і в своїй дисертації розширює коло розгляду можливостей до попередження руйнівної дії синдрому професійного вигорання (СПВ) на педагогічний персонал закладів загальної середньої освіти різних форм власності.

На основі детального ознайомлення з дисертацією, авторефератом дисертації та науковими працями В. М. Тесленко можна говорити, що їй вдалося представити СПВ під кутом «нового бачення» в світлі нових трендів особистісного та суспільного розвитку. В дисертаційному дослідженні показано, що, відповідно до сучасних реалій, розвиток СПВ вже відбувається на початку професійної діяльності педагога всупереч традиційним уявленням. СПВ визначено як: 1) неадаптивний, неекологічний психологічний стан особистості; 2) неадаптивне, неекологічне функціонування особистості не лише у професійному середовищі, а й житті в цілому; 3) виснаження системи особистісних ресурсів – є показником низької інтеграції фахівця в сферу професійної діяльності та причиною його відмови від подальшого професійного

розвитку. В цьому полягає актуальність дослідження, його наукова новизна та практична цінність.

За будовою дисертація традиційно складається із вступу, трьох розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Усі структурні компоненти дисертації змістовні і належним чином оформлені. Висновки узагальнюють викладений зміст. Список використаних джерел складається із 250 найменувань, 41 з яких – англомовні. Додатки належним чином розширяють уявлення про зміст дисертації.

У першому розділі дисертації «Теоретичні засади вивчення синдрому професійного вигорання» дисеранткою здійснено теоретико-методологічний аналіз наукових уявлень про феномен професійного вигорання у вітчизняній і зарубіжній фаховій літературі. Феномен професійного вигорання розглядається як екологічна дисфункція, спричинена взаємодією особистісних чинників та факторів зовнішнього середовища. Мається на увазі нездатність педагога до оптимального функціонування в межах професійних компетентностей, що і складає об'єкт дослідження.

Концептуальна модель феномену професійного вигорання педагога показує усі аспекти (процесуальний, результативний) СПВ у проявах Я-сфери: фізіологічний компонент, емоційно-оціночний (емоційні переживання), експресивний компонент (самовираження), когнітивний компонент (рефлексія), конативний компонент (діяльність). Ідеї системного та екологічного підходів є базовими в набутті ресурсності педагогом як перспективи особистісного та професійного розвитку в умовах інтеграції з професійною спільнотою.

У другому розділі дисертації «Емпіричне дослідження професійного вигорання серед педагогічного персоналу закладів загальної середньої освіти різних форм власності» представлено методичні засади, прослідковано логіку, процес збору та аналізу основного масиву емпіричних даних, наведено результати емпіричного дослідження. Доведено, що внутрішні процеси, які запускають СПВ є визначальними, оскільки є латентними і в разі їх ігнорування можуть перейти в хронічну форму. Статистично значимі відмінності між учителями (майбутніми педагогами, педагогами-початківцями) державних і приватних шкіл зафіксовано за допомогою Тесту СЖО Д.О. Леонтьєва, що говорить про неузгодженість життєвих

цілей і смисложиттєвих орієнтацій з (майбутньою) професією. Доведено, що чим більша особистісна ресурсність, тим менше вигорання, незалежно від форми власності закладу загальної середньої освіти. Натомість, обрані методики дають можливість більш виразно бачити ризики професійного вигорання та на підставі виявлених відмінностей показників професійного вигорання сформулювати відповідні системи рекомендацій для закладів загальної середньої освіти різних форм власності.

У третьому розділі «Психологічні засади профілактики синдрому професійного вигорання в умовах сучасного закладу загальної середньої освіти» детально описано набуття особистісної структурно-інтегральної цілісності педагога як здатності і готовності до змін (як набуття якісно нового стану – ресурсності). В цьому контексті ресурсність, згідно еко-підходу, розглядається як здатність до: 1) лін-мислення – пошук узгодження бажаного і реального (як невразливості); 2) якісних соціальних комунікацій в професійному середовищі на засадах ціннісно-орієнтаційної єдності (як прояв зріlostі педагогічного колективу); 3) асертивної поведінки (як прояв емпатії); 4) саморозвитку на засадах відповідальності за власне професійне та особистісне зростання (як основа для самовдосконалення особистості); 5) оптимального використання особистісних ресурсів для досягнення успіхів на рівні «результат результата» (як особистісне «портфоліо» вчителя).

З огляду на вищевказане, дисерантка детально описує принципи та критерії ефективності очікуваних змін в рамковій програмі, яка може скласти основу для розробки більш детальної програми реформувального впливу. Заслуговують на увагу перелік універсальних соціально-психологічних рекомендацій з профілактики СПВ у педагогічних колективах закладів загальної середньої освіти та спеціальних (як для державних, так і для приватних закладів загальної середньої освіти), згідно отриманих показників професійного вигорання. Формування стійкості учителів до професійного вигорання (соціально-психологічний тренінг) базується на ряді принципів, погоджених з розробленою авторкою концептуальною моделлю його профілактики.

Попри загальне позитивне враження від дисертації В. М. Тесленко слід висловити деякі критичні роздуми і зауваження:

1. Ідеї екологічного підходу нині дуже популярні, проте в тексті дисертації бракує чіткого викладу основних концептуальних зasad цього підходу.

2. При описі емпіричного дослідження варто було б детальніше виписати необхідність включення в це дослідження студентів-випускників (і саме з позицій екологічного підходу).

3. У технологічній частині є чимало конкретних міркувань та рекомендацій щодо психологічних зasad і технології профілактики синдрому професійного вигорання, проте не надто зрозуміло, кому вони адресовані. Наприклад, хто має реалізовувати ці засади (держава? спеціальні служби освітніх організацій? конкретний заклад освіти і його керівництво? сам учитель повинен шукати собі екологічне середовище? тощо).

4. Критерії оцінки ефективності запропонованої програми можна прийняти як цілком слушні. Проте слід було б обґрунтувати застосування саме цих критеріїв з позиції екологічного підходу.

Висловлені зауваження не зменшують позитивної оцінки рецензованої дисертації, яка є самостійним завершеним науковим дослідженням, що виконане на належному науково-теоретичному і методичному рівні, має комплексний та логічний характер, містить висновки й пропозиції, що характеризуються науковою новизною і мають практичне значення.

Автореферат дисертації розкриває основні наукові результати, отримані дисеранткою у процесі дослідження, його наукову новизну і практичну значущість і не містить положень, відсутніх у тексті дисертації.

Основні результати дисертаційного дослідження: 1) належною мірою апробовані на науково-практичному Круглому столі, кількох науково-практичних конференціях і семінарах (у т.ч. і міжнародних); 2) упроваджені в навчальний процес Навчально-наукового інституту психології Університету «КРОК»; організаційно-методичну діяльність та навчально-виховний процес закладів загальної середньої освіти різних форм власності м. Києва та Київської області; 3) висвітлені у 19 публікаціях, з яких 2 статті опубліковано у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, 4 статті у науковому виданні, внесенному до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття – у зарубіжному наукометричному періодичному виданні.

На підставі викладеного вище можна стверджувати, що дисертація «Психологічні засади профілактики синдрому професійного вигорання педагогічного персоналу закладів загальної середньої освіти різних форм власності» відповідає вимогам ДАК МОН України, які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Тесленко Віта Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.10 – організаційна психологія; економічна психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,
керівник підприємства, що здійснює
господарську діяльність з посередництва у
працевлаштуванні
(«ФОП Ковровський Юрій Григорович»)

Ю.Г. Ковровський

